

XORIJIY TILLARNI O'RGANISHDA KOMPYUTER TEXNOLOGIYALARINING O'RNI

Asadova Shahinabonu

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti talabasi.

Ilmiy rahbar: **Abdurahmonova Hayitgul**

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti stajyor-o'qituvchisi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada xorijiy tillarni o'rganishda kompyuter texnologiyalarining o'rni xususida fikr yuritilgan. Unda til ta'limida kompyuter texnologiyalaridan foydalanishning kommunikativ ahamiyati, samaradorligi, didaktik o'rni va shu asnoda xorijiy tillarni o'zlashtirish tendensiyasining imkoniyatlari xususida misollar asosida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: texnologiya, kompetensiya, tendensiya, kognitif, funksiya, motivatsiya, innovatsiya, o'quv motivlari.

Аннотация: В данной статье рассматривается роль компьютерных технологий в изучении иностранных языков. На основе примеров представлена информация о коммуникативной значимости, эффективности, дидактической роли использования компьютерных технологий в языковом образовании, а также о возможностях овладения иностранным языком в этом контексте.

Ключевые слова: технология, компетентность, тенденция, познавательная, функция, мотивация, инновация, мотивы обучения.

Abstract: This article discusses the role of computer technology in learning foreign languages. It provides information based on examples about the communicative importance, efficiency, didactic role of using computer technologies in language education, and the possibilities of foreign language acquisition in this context.

Keywords: technology, competence, tendency, cognitive, function, motivation, innovation, learning motives.

Kompyuter texnologiyalari dasturlashtirilgan ta'lim g'oyalarini rivojlantirmoqda, zamonaviy kompyuterlar va telekommunikatsiyalarning o'ziga xos imkoniyatlari bilan bog'liq bo'lgan mutlaqo yangi, hali o'rganilmagan texnologik ta'lim imkoniyatlarini ochib beradi. Kompyuterni o'qitish texnologiyalari - bu axborotni o'quvchiga tayyorlash va uzatish jarayonlari bo'lib, uning vositasi kompyuterdir.

O'quv jarayonida kompyuter texnologiyalaridan, ayniqsa, rasmi o'quv qo'llanmalaridan foydalanish samaradorligi, ularning didaktik imkoniyatlarini hayotga tatbiq etish, shubhasiz, eng muhim talab hisoblanadi. Og'zaki ma'lumotni to'ldiribgina qolmay, balki axborot tashuvchisi vazifasini bajaradigan vizualizatsiya shakllaridan foydalanish o'quvchilarning aqliy faolligini oshirishga yordam berishi kerak. Jadvallar, grafiklar, diagrammalar, audiovizual vositalar va boshqalar. bosma va elektron o'quv materiallarining tarkibiy qismlari bo'lib, intellektual va kognitiv faolligini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Kompyuter texnologiyalari an'anaviy o'qitishga xos bo'lgan o'qitish faoliyati turlaridan voz kechish imkoniyatini ochib, unga intellektual mehnat shakllaridan foydalanish imkoniyatini beradi. Yangi texnologiyalardan foydalanish nafaqat fanni yaxshiroq o'rganish, balki egallagan ko'nikmalarni ham o'zlashtirish imkonini beradi. Bunda:

1. Chet tilini o'qitishning eng muhim muammolaridan biri og'zaki nutqni o'rgatish bo'lib, u tilning kommunikativ funksiyasini ochib berishga sharoit yaratadi va o'quv jarayonini real o'rganish sharoitlariga yaqinlashtirish imkonini beradi, bu esa o'rganish motivatsiyasini oshiradi.

2. Chet tilini o'rganish, eng avvalo, talabning mustaqil ishi bo'lgani uchun, muammo mustaqil ishlash ko'nikma va malakalarini rivojlantirishdadir. Mustaqil ishning samaradorligi o'qituvchi va talabning samarali o'zaro hamkorligining to'rtta komponentiga, qo'llaniladigan pedagogik texnologiyalarga, ishlab chiqilgan o'quv materiallari va ularni qo'llash usullarining samaradorligiga bog'liq.

3. Ta'lim jarayonini maqbul tashkil etish uchun, birinchi navbatda, talabalarning o'quv motivlarini chuqur bilish, ikkinchidan, ularni to'g'ri aniqlash va ularni oqilona boshqarish qobiliyati muhim ahamiyatga ega.

Motivatsion jihat barcha psixologik jarayonlarni - fikrlash, idrok etish, chet tili materialini tushunish va o'zlashtirishni faollashtirish uchun ham hal qiluvchi ahamiyatga ega. Buning uchun motivatsiya darajasini oshirish, bilish va intellektual faollikni rivojlantirishga ko'maklashish, pirovardida o'quv jarayonining samaradorligini oshirishga intilish kerak.

Chet tillarini o'qitish motivatsiyasini boshqarish o'qitish usullarining asosiy muammolaridan biridir. Chet tili fan sifatida bir qator o'ziga xos xususiyatlarga ega, ulardan biri chet tilida muloqot qilish qobiliyatini o'rgatish orqali chet tillarini o'zlashtirishdir. Afsuski, hozirgi vaqtda maktab o'quvchilarida chet tilida muloqot qilish uchun tabiiy ehtiyoj yo'qligi sababli chet tillarini o'rgatish asosan sun'iy tarbiyaviy xarakterga ega.

Shu munosabat bilan o'qituvchi oldida til o'rganish jarayonida tabiiy sharoitlarga imkon qadar yaqin bo'lgan chet tilidagi nutqiy muloqot muhitini yaratish vazifasi turibdi. Chet tilidagi nutqiy muloqot jarayonini rag'batlantiruvchi eng muhim omil chet tilini o'zlashtirish uchun motivatsiya deb hisoblanishi kerak.

Chet tilini kognitiv funksiyada o'zlashtirish muvaffaqiyati lingvistik tuyg'uni shakllantirishga yordam beradi. Til o'rganishda kognitiv motivlarni qondirish u bilan doimiy ishlash uchun barqaror motivatsiyani shakllantiradi.

4. Nazariy jihatdan aytganda, zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, o'quvchilarga chet tili madaniyatini singdirmasdan turib, chet tilini zamonaviy o'qitish mumkin emas. Aksariyat metodistlar shaxsiyatni har tomonlama rivojlantirish va ma'naviy qadriyatlarini rivojlantirishga yordam beradigan aniq kommunikativ yo'nalishga ega bo'lgan chet tilini o'qitish nazariyasi va amaliyotining hozirgi holatiga ustuvor ahamiyat beradi.

Chet tilini o'rganishning shu va boshqa muammolari o'quvchilarning chet tili darslariga bo'lgan qiziqishini kamaytirish tendensiyasini keltirib chiqaradi.

Axborot texnologiyalari asrida kundalik muloqot va kasbiy faoliyatda chet tilidan amaliy bilimlarni o'rgatish bo'yicha yuqori talablar, ayniqsa o'quv materialining hajmi ortib bormoqda va uni uzatish va o'qitishning an'anaviy usullari ko'pincha samarasiz bo'lmoqda.

Chet tillarini o'qitishning asosiy maqsadi talabalarning kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish va rivojlantirish, chet tilini amaliy o'zlashtirishga o'rgatishdir. Chet tili o'qituvchisining vazifasi har bir talaba uchun tilni amaliy o'zlashtirishi uchun zarur shart-

sharoitlarni yaratish, chet tili darsida talabanning kognitiv faolligini rag'batlantiradigan tegishli o'qitish usullarini tanlashdir.

Chet tillarini o'rgatishning ustuvor yo'nalishlari - aloqa, haqiqiylik, interaktivlik, madaniy kontekstda til o'rganish va madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirish hisoblanadi. Chet tillarini o'rgatishning yakuniy maqsadi chet tili muhitida bepul navigatsiya bo'lib, bunga har qanday shakldagi audiovizual ma'lumotlarni birlashtiradigan, foydalanuvchi va foydalanuvchi o'rtasida interaktiv muloqotni amalga oshiradigan ta'lim axborot texnologiyalari sifatida belgilangan yangi multimedia innovatsiyalari katta yordam beradi.

Chet tilini o'rganish jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari tobora ommalashib bormoqda. Til ta'limida ulardan faol foydalanish talabalarning motivatsiyasi va bilim faolligini oshirish, dunyoqarashini kengaytirish uchun dastak bo'lib xizmat qiladi. Bundan tashqari, chet tilini o'qitish jarayonida kompyuter texnologiyalaridan foydalangan holda o'qituvchi o'qitilayotgan fanga qiziqishini oshiradi. Shuningdek, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari o'quv materialini taqdim etish vositasi sifatida ham, bilimlarni nazorat qilish vositasi sifatida ham harakat qilishi mumkin.

Zamonaviy kompyuter texnologiyalari an'anaviy til o'qitish usullariga nisbatan bir qator afzalliklarga ega. Chet tilini o'rgatishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish o'qituvchilar uchun katta imkoniyatlar ochmoqda. Masalan, ular nutq faoliyatining har xil turlarini mashq qilish va ularni turli xil kombinatsiyalarda birlashtirish imkonini beradi. Bundan tashqari, kompyuter texnologiyalari lingvistik ko'nikmalarni rivojlantirishga, kommunikativ vaziyatlarni tartibga solishga, til va nutq harakatlarini avtomatlashtirishga yordam beradi, shuningdek, individual yondashuvni amalga oshirishni va talabanning mustaqil ishini faollashtirishni kafolatlaydi.

Shunday qilib, kompyuter texnologiyalari bilan ishlashda o'qituvchining roli o'zgaradi, uning asosiy vazifasi talabalarning shaxsiyatini rivojlantirish va ijodiy izlanishlarini qo'llab-quvvatlash va boshqarishdir. Talabalar bilan munosabatlar hamkorlik va birgalikda ijodkorlik tamoyillari asosida quriladi.

Kompyuter va kompyuter texnologiyalari yordamida amalga oshiriladigan bir nechta asosiy uslubiy funksiyalar mavjud:

1) Til ta'limida kompyuterning asosiy afzalligi katta hajmdagi ma'lumotlarni saqlash va qayta ishlash qobiliyatidir, buning natijasida kompyuter chet tili darslarida faol qo'llaniladi;

2) o'qitish funksiyasi - chet tilini o'rganish jarayonida talabalarning universal harakatlarini mashq qilish, o'qitish maqsadida shaxsiy kompyuterdan foydalanish. Ba'zi hollarda kompyuter o'qituvchiga nisbatan o'quv materialini o'qitish va mustahkamlash paytida bir qator afzalliklarga ega bo'lib, kompyuter bilan ishlashda cheksiz vaqti borligi va kompyuter ishni obyektiv baholash va cheksiz ishlashi bilan izohlash mumkin;

3) o'quv faoliyati natijalarini joriy va yakuniy nazorat qilish uchun kompyuter texnologiyalaridan foydalangan holda talabalar bilimni kuzatish va tuzatish funksiyasidan foydalaniladi, individual va differensial yondashuvlarni amalga oshirish imkoniyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Fikr-mulohazalarni amalga oshirish, natijalarni maksimal obyektiv baholash, bu o'qituvchiga nazorat qilish uchun sarflangan vaqtni minimallashtirish va test natijalarini qayta ishlashda ko'p mehnat talab qiladigan ishlardan ozod qilish imkonini beradi.

4) kommunikativ, bu funksiya global Internetda muloqot qilish qobiliyatini anglatadi;

5) tashkiliy-rag‘batlantiruvchi funksiya quyidagicha amalga oshiriladi: talabaning javobi kompyuter tomonidan avtomatik ravishda qabul qilinadi, so‘ngra javob tahlil qilinadi va javobning to‘g‘ri ekanligi aniqlanadi, natija esda qoladi va tashkilotga xabar qilinadi.

Bundan kelib chiqadiki, kompyuter chet tilini o‘rgatish jarayonida har bir o‘rganuvchini pedagogik jarayonning faol ishtirokchisiga aylantirish imkonini beradi. Masalan, tinglashni o‘rgatishda har bir talaba chet tilidagi haqiqiy nutqni quloq orqali idrok etish imkoniyatiga ega. Nutqni ‘yoki fonetik ko‘nikmalarni mashq qilishda mikrofon bilan ishlashni o‘z ichiga olgan o‘quv dasturlari qo‘llaniladi. Talaba chet tilidagi so‘z yoki iboralarni tinglagandan so‘ng, undan ushbu iboralarni o‘zi talaffuz qilishi so‘raladi, shundan so‘ng u ushbu iboralarni talaffuzi va ularning intonatsiyasi ona tilida so‘zlashuvchining talaffuziga qanchalik yaqin ekanligini bilib oladi. Ma‘ruzachi o‘z nutqini so‘zlovchining nutqi bilan taqqoslab, talaba talaffuzidagi noaniqliklarni ko‘rishi va keyinchalik talaffuz ko‘nikmalarini oshirish uchun ularni tuzatish ustida ishlashi mumkin. Bunday ish turining kamchiligi shundaki, bunday ish o‘qituvchidan ko‘p vaqt oladi, lekin darsning bir necha daqiqalari shu ishga ajratilsa, o‘z samarasini beradi. Grammatik ko‘nikmalarni o‘rgatishda har bir talaba grammatik mashqlarni bajarish, xatolarini aniqlash va to‘g‘ri javoblarga erishish imkoniyatiga ega. Bundan tashqari, kompyuter yangi lesik yoki grammatik material bilan tanishishda, dialogik nutqni, o‘qish va yozishni o‘rgatishda, shuningdek testlarni bajarishda darsda yordamchi bo‘lishi mumkin. Agar sinfda faqat o‘qituvchining kompyuteri bo‘lsa, undan lug‘at bilan tanishish va mustahkamlashda ko‘rgazmali kompyuter sifatida foydalanish mumkin.

Chet tilini o‘qitishning yordamchi vositasi sifatida kompyuter texnologiyalari o‘zining afzalliklariga ega. Masalan, har bir o‘quvchi, hattoki eng passiv o‘quvchida ham o‘z mahoratini boshqa o‘quvchilar bilan musobaqalashtirib ko‘rsatish imkoniyati mavjud bo‘lib, unda yuqori natijalarga erishish istagi va rag‘bati uyg‘onadi. Kompyuter texnologiyalari yordamida o‘qituvchi o‘z vaqtida barcha o‘quvchilarning imkoniyatlari va qiziqishlarini hisobga olgan holda o‘quv dasturini to‘g‘irlashi mumkin. O‘z navbatida, multimedia elementlaridan o‘quvchilar o‘z uy vazifalarini bajarishda foydalanishlari mumkin, ular o‘qituvchiga elektron shaklda yuborishlari mumkin. Darsdan tashqari vaqtlarda esa yoki uyda kompyuter va tegishli dasturlar mavjud bo‘lsa, talaba o‘z imkoniyati va xohishidan kelib chiqib, kerakli darajada mashq qilishi mumkin.

So‘nggi o‘n yilliklarda til o‘rgatish nazariyasi va amaliyoti internet resurslari bilan sezilarli darajada boyidi. Shuni ta‘kidlash kerakki, global tarmoq resurslari lingvodidaktika uchun katta rol o‘ynaydi, chunki ular o‘rganilayotgan tillarda ona tilida so‘zlashuvchilar bilan real vaqt rejimida muloqot qilish imkonini beradi, haqiqiy materiallar matn, audio, video formatlarida va ko‘p sonli ta‘lim resurslaridan foydalanishni ta‘minlaydi. Multimedianing rivojlanishi va Internetning tarqalishi bilan biz kompyuterga asoslangan til o‘rganish muhitini yaratishda bir qancha yondashuvlarni ko‘rishimiz mumkin. Ushbu yondashuvlar aniq ta‘lim maqsadlari uchun sinchkovlik bilan tanlangan va o‘quv materiallaridan kompleks foydalanishni o‘z ichiga oladi.

Pedagogik jarayonga o‘qitishning innovatsion shakllarini joriy etish va ulardan muvaffaqiyatli foydalanishda o‘qituvchiga o‘quvchilarning o‘quv faoliyatini tashkil etuvchi, yo‘naltiruvchi va rag‘batlantiruvchi faol yordamchi roli yuklanadi. Bundan kelib chiqadiki, zamonaviy kompyuter texnologiyalari talabalarning chet tilining kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishda muhim ro‘l o‘ynaydi, chunki chet tilini samarali o‘rganish haqiqiy audio, video va bosma materiallar bilan ishlashga asoslanadi.

Kompyuterlar maktabda o‘rganish va bilim olish uchun juda samarali yordamdir, ular o‘quvchilarning o‘rganganlarini va bilganlarini aks ettirish uchun kognitiv vositalar sifatida

foydalaniladi. Axborotni tarqatishda kompyuter texnologiyalari kuchidan foydalanish o'rniga, kompyuterdan bilimning barcha sohalarida o'quvchilarga o'rganayotgan tushunchalar haqida o'ylangan va tanqidiy fikr yuritishga yordam beradigan vosita sifatida foydalanish kerak. Amaliy dasturlardan bilimlarni taqdim etishda rasmiyatchilik sifatida foydalanish orqali kompyuterdan o'qitish vositasi sifatida foydalanish, mavjud bo'lgan barcha o'quv kompyuter dasturlarini ishlatishdan ko'ra, materialni tezroq va to'liqroq o'zlashtirishga yordam beradi. Biroq, amaliyot shuni ko'rsatadiki, kompyuter hali maktabda to'liq o'quv quroliga aylanmagan. Xususan, axborot texnologiyalaridan foydalanishning ijobiy ta'siriga erishish uchun ma'lum shartlarga rioya qilish kerak:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Information and communication technologies in distance learning: Special training course / trans. from English Michael G. Moore, W. McIntosh, L. Black and others. M.: Publishing House "Education-Service", 2006.
2. Dmitrieva E.I. Didactic capabilities of computer telecommunication networks for teaching foreign languages // Foreign languages at school. 2007. -22 –26 b.
3. Нелунов А.И. Личностно-ориентированное обучение иностранному языку на основе информационных технологий // Информатика и образование. 2008.-31- 33с.
4. Polipova T.A. Introduction of computer technologies in foreign language teaching // Foreign languages at school. 2009. -11-16 p.
5. Rahimov A.E. Chet tillarini o'qitishda kompyuter texnologiyalaridan foydalanishning afzalliklari // Maktabda chet tillari. 2012. -56–59 b.
6. Problems of application of multimedia technologies in higher education // High technology in pedagogical process: abstracts Interuniversity Scientific Conference of university teachers, researchers and specialists. Frolova N.H. Nizhni Novgorod, VSPI, 2000. -96–98b.